پاشکۆی

پێڕەوی نێودەوڵەتیی مافەکانی مرۆڤ

جاڕی جیهانیی مافەکانی مرۆڤ [١]

پێشەکی

لەبەر ئەوەی دان پێدانانی شکۆی ڕیشەداکوتاو لەهەموو ئەندامانی خێزانی مرۆڤایەتیدا و مافە یەکسانە چەسپاوەکانیان، بنەمای ئازادی و دادو ئاشتین لەجیهاندا.

لەبەر ئەوەی لەبیرخۆ بردنەوەی مافەکانی مرۆڤ و بەسوک سەیرکردنی، بووتە هۆی کاری دڕندانەو ئازاری دەروونی مرۆڤایەتیی داو، ئەوپەڕی ئاواتەکانی مرۆڤ بوو بەوەی کەجیهانێك هەڵقوڵێت هەموو کەسێك تێیدا خاوەنی ئازادیی ئاخاوتن و باوەڕ بێ و لەترس و برسێتی بەدووربێ.

لەبەر ئەوەی پێویستە یاسا، مافەکانی مرۆڤ بپارێزێ بۆ ئەوەی مرۆڤ لەئەنجامدا ناچار نەکرێت لە بێدادیو ستەم هەڵبگەڕێتەوە.

لەبەر ئەوەی گەلانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پەیماننامەکەدا سەرلەنوێ جەختیان لەسەر باوەڕ بە مافە بنچینەییەکانی مرۆڤ و ڕێزو شکۆی تاکەکەس و یەکسانیی مافەکانی ژن وپیاو کردەوەو بڕیاریان دا گەشەکردنی کۆمەڵایەتی بەرەو پێش ببەن و ئاستی ژیان لەکەشێکی بەرین و ئازاددا بەرزبکەنەوە.

---

(١) بەپێی بڕیاری کۆمەڵەی گشتیی ٢١٧ ئەلف (د-٣)ی ١٠ی کانوونی یەکەمی ١٩٤٨، متمانەی پێدراوە.

لەبەر ئەوەی دەوڵەتە ئەندامەکان بڕیاریان دا کەبەهاوکاری لەگەڵ نەتەوە یەکگرتووەکاندا یەکبینە چاودێریی ماقەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنچینەییەکان بکەن و ڕێزیان بگرن.

لەبەر ئەوەی هەست پێکردنی گشتیی ئەم ماف و ئازادییانە، بایەخێکی زۆری هەیە لەئەمەکداریی تەواوی ئەم بەڵێنەدا.

ئەوا کۆمەڵەی گشتی

بانگی ئەم جارە جیهانیییەی ماقەکانی مرۆڤ دەدات

کە ئەو ئاستە هاوبەشەی پێویستە ببێتە ئامانجی هەموو گەل و نەتەوەیەک، بۆ ئەوەی هەموو تاکەکەس و دەزگاو دامەزراوێکی کۆمەڵ هەوڵ بدەن و یەکبینە ئەم جاڕەیان لەبەر چاوبێ، بۆ چەسپاندنی ڕێزگرتنی ئەم ماف و ئازادییانە، لەڕێی پەروەردەو فێرکردنەوە و کۆششی بەردەوامی نەتەوەیی و جیهانیی بکەن بۆ دەستەبەرکردنی دان پیانان و چاودێری کردنێکی جیهانیی کاریگەر لەنێوان خودی دەوڵەتە ئەندامەکان و گەلانی ئەو ناوچانەی ژێر دەسەلاتیاندا.

مادده ١

هەموو مرۆڤ، ئازادو شکۆو ماف یەکسان لەدایک دەبن، هۆش و دەروونیان پێبەخشراوە، پێویستە وەک برا ڕەفتار بکەن.

مادده ٢

هەموو مرۆڤێک مافی بەخاوەنبوونی هەموو ئەو ماف و ئازادییانەی هەیە کەلەم جاڕەدا هەن، بەبێ جیاوازی وەک جیاکاری بەهۆی توخم و ڕەنگ و ڕەگەزو زمان وئایین و بیروڕای سیاسی یان هەر ڕایەکی ترەوە، یان بنچینەی نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و سامان و

لەدایکبوون و هەربارێکی تر، بەبێ هیچ جیاوازییەکی نێوان ژن و پیاو.

سەرباری ئەوانەی پێشەوە، نابێ هیچ جیاکارییەك هەبێت لەسەر بنچینەی باری سیاسی یان یاسایی یان نێودەوڵەتیی وڵات، یان ئەو ناوچەیەی کەسەکە، سائیتر ئەو وڵاتە یان ئەو ناوچەیە سەربەخۆ بێت یان لەژێر چاودێریدا بێت یان مافی خۆبەڕێوەبردنی نەبێت، یان سەروەرییەکەی ملکەچی هەر پابەندییەك بێت.

ماددە ٣

هەموو کەسێك مافی ژیان و ئازادی و بێوەیی هەیە.

ماددە ٤

نابێ هیچ کەسێك بکرێتە کۆیلە و بەندەو ، کۆیلە کردن و کۆیلە کڕین و فرۆشتن بەهەموو بارەکانیەوە قەدەغەیە.

ماددە ٥

نابێ هیچ کەسێك ئازاربدرێت و بخرێتە بەر سزاو ڕەفتاری سەخت و دڕندانەو شکۆشکێن.

ماددە ٦

هەموو مرۆڤێك، لە هەر کوێ بوو، مافی هەیە دان بەکەسایەتی یاساییدا بنرێت.

ماددە ٧

هەموو مرۆڤ لەبەردەم یاسادا یەکسانن و، مافیان هەیە بە یەکسانی و بێ هیچ جیاوازییەك بپارێزرێن و هەموویان وەکو یەك مافی ئەوەیان هەیە دژی هەر جیاکارییەك بپارێزرێن کەلەم جاڕە لابدات و دژی هەر هاندانێکیش بۆ جیاکاریی لەو بابەتە.

مادده ٨

هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە پەنا بباتە بەر دادگا نیشتمانییەکان، بۆ ئەوەی مافی خۆی بداتێ لەکاروبارێکدا دەستدرێژی کردنە سەر ئەو مافە بنچینەییانەی تێدابێت کەیاسا داونی.

مادده ٩

نابێ هیچ مرۆڤێك بەناڕەوا بگیرێت یان دەستبگیر بکرێت یان دووربخرێتەوە.

مادده ١٠

هەموو مرۆڤێك مافی ئەوەی هەیەکە بە یەکسانیی تەواو لەگەڵ خەڵکی تردا سەیربکرێت، لەوەدا کەلەبەردەم دادگایەکی سەربەخۆی خاوێندا دادوەرانە و بەئاشکرا سەیری کێشەکەی بکرێت بۆ یەکلاکردنەوەی ماف و پابەندییەکانی و هەر تۆمەتێکی گوناهبارکەر کەدەدرێتەپاڵی.

مادده ١١

١- هەرکەسێك بەتاوانێك گوناهبار بکرێت، بەبێ گوناه دادەنرێت، تا بەپێی یاسا گوناهەکەی بەسەردا ساغ دەکرێتەوە، بەدادگاییکردنێکی ئاشکرا کە متمانەی پێویستی بەرگری لێکردنی بۆ دەستەبەر بکرێت.

٢- هیچ کەسێك لەپێناوی کردنی ئیشێك یان نەکردنی ئیشێکدا قەرزار بارناکرێت تا ئەو کارە لەکاتی کردنیدا بەپێی یاسای نیشتمانی یان نێودەوڵەتی، بەتاوان دانەنرێت هەروەها سزایەکی لەوە توندتری بەسەردا نادرێت کەدەشێ لەکاتی تاوانکردنەکەدا بدرێ بەسەریدا.

مادده ١٢

نابێ هیچ کەسێك بخرێتەبەر دەستتێوەردانی ژیانی تایبەتیی خۆی یان خێزانی یان ماڵی یان نامەگۆڕینەوەی، یان هێرش بکرێتە سەر شکۆو ناوبانگی و، هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە کەیاسا لەو دەستتێوەردان و هێرشانە بیپارێزێت.

مادده ١٣

١- هەموو کەسێك ئازادە لەهاتوچۆو هەڵبژاردنی شوێنی دانیشتنی لەسنووری هەموو دەوڵەتێکدا.

٢- هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە هەر وڵاتێك (بەوڵاتەکەی خۆیشییەوە) بەجێ بهێڵێت و مافی ئەوەیشی هەیە کە بگەڕێتەوەبۆی.

مادده ١٤

١- هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە پەنابباتە بەر وڵاتێکی تر یان هەوڵی پەنابەری بدات لەتاو چەوساندنەوە.

٢- ئەو کەسەی بەتاوانی ناسیاسی یان کارێك کەلەگەڵ ئامانجەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان نەگونجێ، درابێ بە دادگا سود لەم مافە وەرناگرێت.

مادده ١٥

١- هەموو کەسێك، مافی ئەوەی هەیە ببێتەخاوەنی رەگەزنامەیەك کەبیەوێ.

٢- نابێ بەزۆر رەگەزنامە لەهیچ کەسێك بسێنرێتەوە یان مافی ئەوەی نەدرێتێ کەبیگۆرێت.

مادده ١٦

١- ژن و پیاو کە گەیشتنە تەمەنی هاوسەرگرتن، مافی شوکردن و ژنهێنان و خێزان پێکەوەنانیان هەیە، بەبێ هیچ رێگرێك بەهۆی رەگەزو ئاینەوە و لەکاتی خێزان پێکەوەنان و بەردەوامیو هەڵوەشاندنەوەشیدا مافەکانیان یەکسانە.

٢- ماره‌برین به‌بێ ڕه‌زامه‌ندییه‌کی ته‌واوی دوور له‌زۆره ملێی هه‌ردوولای ماره بڕینه‌که نابێ بکرێت.

٣- خێزان بنه‌مای سروشتی و بنچینه‌یی کۆمه‌ڵه‌و مافی ئه‌وه‌ی هه‌یه کۆمه‌ڵ و ده‌وڵه‌ت بیپارێزن.

مادده ١٧

١- هه‌موو که‌سێك، مافی به‌خاوه‌نبوونی هه‌یه، هه‌رخۆی یان له‌گه‌ڵ خه‌ڵکی تردا.

٢- نابێ به‌زۆر ماڵ له‌هیچ که‌سێك بسه‌ندرێت.

مادده ١٨

هه‌موو که‌سێك، مافی ئه‌وه‌ی هه‌یه له‌بیرکردنه‌وه‌و ده‌روون و ئاییندا ئازادبێت، ئه‌م مافه‌یش مافی گۆڕینی ئایین و باوه‌ڕیش ده‌گرێته‌وه‌و، ئازادیی ده‌ربڕینیان به‌فێرکردن یان کارپێکردن و جێبه‌جێکردنی داب و نه‌ریته‌کانی و چاودێریی به‌نهێنی یان له‌گه‌ڵ کۆمه‌ڵێکدا.

مادده ١٩

هه‌موو که‌سێك مافی ئازادیی بیروڕاو ده‌ربڕینی هه‌یه، ئه‌م مافه ئازادیی پێڕه‌ویی بێ ده‌ستێوه‌ردانی بیروڕا و هه‌واڵ و هزر وه‌رگرتن و بڵاوکردنه‌وه‌ی به‌هه‌ر ڕێگه‌یه‌ك بێت ده‌گرێته‌وه، بێ پابه‌ندبوون به‌سنووری جوگرافیاییه‌وه.

مادده ٢٠

١- هه‌موو که‌سێك، مافی ئازادیی به‌شداریی کۆبونه‌وه‌و کۆمه‌ڵه و گرۆ ئاشتیخوازه‌کانی هه‌یه.

٢- نابێ هیچ که‌سێك به‌زۆره ملێ بخرێته هیچ کۆمه‌ڵه‌یه‌که‌وه.

مادده ٢١

١- هەموو کەسێك، مافی ئەوەی هەیە کە بەشداریی بکات لەبەڕێوەبردنی کاروباری گشتیی ولاتەکەیدا، یان ڕاستەوخۆ، یان بەهۆی نەونوێنەرانەوە کەئازادانە هەڵدەبژێردرێن.

٢- هەموو کەسێك، هەمان مافی خەڵکی تری هەیە کەکاروبارە گشتییەکانی ولات بگرێتە ئەستۆ.

٣- ویستی گەل، سەرچاوەی دەسەلاتی حکومەتەو، ئەو ویستە بەهەڵبژاردنێکی پاکی ناوبەناوبەردەوام دەردەبڕدرێت کەلەسەر بنچینەی دەنگداتی نهێنی و بەیەکسانی بۆ هەموان یان بەپێی هەرکردەوەیەکی لەو بابەتە کە ئازادیی دەنگدان دەستەبەر بکات.

مادده ٢٢

هەموو کەسێك، وەك ئەندامێکی کۆمەڵ، مافی بیمەی کۆمەلایەتیی هەیەو، هی ئەوەیش کەبەهۆی کۆششی نەتەوەیی و هاوکاریی نێودەولەتییەوە دەیهێنێتە دی بەجۆرێك کەلەگەڵ ڕەوتی هەر دەولەتێك و داهاتەکاتی و، مافە ئابووری و کۆمەلایەتی و پەروەردەییەکانی کە بۆ شکۆو گەشەی ئازادی کەسایەتیی پێویستە بگونجێ.

مادده ٢٣

١- هەموو کەسێك، مافی کارکردنی هەیە و لەهەڵبژاردنیدا ئازادە بەمەرجی دادوەرانەی قایلکەر، هەروەك مافی پاراستنی هەیە لەبێکاری.

٢- هەموو کەسێك، بێ هیچ جیاوازییەك، مافی کرێ ئیشێکی یەکسانی هەیە.

٣- هەموو کەسێك، کە ئیشێك دەکات، مافی کرێیەکی دادوەرانەی قایلکەری هەیە کە ژیانێکی شیاوی شکۆی مرۆڤ، بۆ خۆی و خێزانەکەی دەستەبەر بکات، کەلەکاتی پێویستیدا شێوازەکانی پاراستنی کۆمەلایەتیشی بچێتەسەر.

٤- هەموو کەسێك، مافی دروستکردن و چوونەناو سەندیکای هەیە، بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی خۆی.

مادده ٢٤

هەموو کەسێك، مافی پشوودانی هەیە و لەکاتی حەوانەوەدا بەتایبەتی لەدیاریکردنێکی پەسەندی کاتەکانی کارکردن و پشووی بەردەوامی بەکرێدا.

مادده ٢٥

١- هەموو کەسێك، مافی ئاستێکی ژیانی هەیە کەبۆ پارێزگاریی تەندروستی و خۆشگوزەرانیی خۆی و خێزانەکەی پێویستە و ئەوانەیش خۆراك و پۆشاك و خانوو چاودێرییە پزیشکی و خزمەتگوزاریە کۆمەڵایەتیە پێویستەکانیش دەگرێتەوە و مافی ئەوەی هەیە کە ژیانی خۆی دەستەبەر بکات لەباری بێکاری و نەخۆشی و کەنەفتی و بێهاوسەری و پیری و هیتریش وەك بێ دەرەتانی بەهۆی بارودۆخێکی لەدەست خۆدا نەبووەوە.

٢- دایکایەتی و منداڵی، مافی یارمەتی و چاودێریی تایبەتییان هەیەو، هەموو منداڵان هەمان پارێزگاریی کۆمەڵایەتییان هەیە ئەگەر بەرێگەیەکی ڕەوا یان ناڕەوا لەدایك بووبن.

مادده ٢٦

١- هەموو کەسێك مافی فێربوونی هەیە و پێویستە فێرکردن لەقۆناغە سەرەتایی و بنچینەییەکانیدا بەلایەنی کەمەوە بەخۆڕایی بێت و فێرکردنی سەرەتایی تەوزیمی بێت و پێویستە پێویستە فێرکردنی هونەری و پیشەیی بگشتێنرێت و وەرگرتن لەخوێندنی باڵا ئاسان بکرێت بە یەکسانی بۆ هەمووان و بەپێی لێهاتن بێت.

٢- پێویستە ئامانجی پەروەردە، تەواو گەشەپێکردنی کەسێتیی مرۆڤ بێت و ببێتە هۆی زۆرتر ڕێزگرتنی مرۆڤ و ئازادییە بنچینەییەکانی و گەشە پێکردنی لێکتر گەیشتن و چاوپۆشی و هاوڕێیەتی لەنێوان هەموو گەلان و گرۆپەگەزی و ئایینیەکان و زۆرکردنی کۆششی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پاراستنی ئاشتی.

٣- باوکان یەکەم مافی هەڵبژاردنی جۆری پەروەردەی ڕۆڵەکانیان هەیە.

مادده ٢٧

١- هەموو کەسێك، مافی ئەوەی هەیە کە ئازادانە بەشداری لەژیانی کولتووریی کۆمەڵدا بکات و چێژ لەهونەرەکان وەربگرێت و بەشداری بکات لەپێشکەوتنی زانست و سوود وەرگرتن لەئەنجامەکانی.

٢- هەموو کەسێك، مافی ئەوەی هەیە بەرژەوەندییە ئەدەبی و ماددیەکان کەبەستراون بەبەرهەمی زانستی و ئەدەبی و هونەرییەوە بپارێزێت.

مادده ٢٨

هەموو کەسێك، مافی خاوەنداریی سیستمێکی کۆمەڵایەتیی دەوڵەتیی هەیە، کەبەپێی ئەو سیستمە ئەو ماف و ئازادییانە بەتەواوی دێتەدی کەلەم جاڕەدا نووسراون.

مادده ٢٩

١- هەموو کەسێك، پێویستی کۆمەڵی لەئەستۆدایە، کەتەنها لەودا ئەو بوارە دەڕەخسیٚ کەسێتیی ئازادو تەواو گەشە بکات.

٢- تاکەکەس لەکارپێکردنی ماف و ئازادییەکانیدا، تەنها ملکەچی ئەو پێوەندانە دەبێت کەیاسا بڕیاری دەدات، بۆ دەستەبەرکردنی داننان بەمافەکانی خەڵکی و ئازادییەکانی وڕێزگرتنیاندا و بۆ هێنانەدی داخوازییە دادوەرییەکانی سیستمی گشتی و بەرژەوەندیی گشتی و ڕەوشت لەکۆمەڵێکی دیموکراسیدا.

٣- بەهیچ جۆرێك نابیٚ ئەم مافانە بەجۆرێك کاریان پیٚبکرێت کەلەگەڵ ئامانجەکانی نەتەوە یەکگرتووەکاندا نەگونجیٚ.

مادده ٣٠

هیچ دەقێك لەم جاڕەدا نییە بەجۆرێك لێکبدرێتەوە کەهیچ دەوڵەت و کۆمەڵ و تاکێك بۆی هەیە هیچ چالاکی و کارێك بەجیٚ بهێنێت کە ئەو ماف و ئازادییانەی تێیدان بڕۆخێنێت.